

MÜTEAHHİTLİK VE TEKNİK MÜŞAVİRLİK SEKTÖRÜ ŞİLİ ÜLKE RAPORU

1-Müteahhitlik Sektörü

a) Ülkenin Müteahhitlik Sektörüne İlişkin 2023-2024 Yılı Bilgileri ve 2024-2025 Yılı Beklentileri:

Latin Amerika'da, serbest piyasa ekonomisi modelini benimsemiş, ekonomik ve siyasi istikrara sahip yapısıyla ön plana çıkan Şili, sahip olduğu doğal kaynak zenginliği, kişi başına gelirin görece olarak yüksekliği, düşük dış borç/Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Oranı ile Latin Amerika'nın en müreffeh ülkelerinden biri olmaya devam etmektedir. Ayrıca, ticaret ve yatırım ortamı serbestisi, yaşam standardı, basın özgürlüğü, şeffaflık ve rekabetçilik açısından Latin Amerika'nın önde gelen ekonomilerinden olan Şili'nin finans sistemi de oldukça gelişmiştir.

Covid-19 Pandemisinin ve toplumsal hareketliliğin damga vurduğu 2020 yılına kıyasla 2021 yılında ekonomik değerlerinde toparlanma görülen ve GSYİH'sı yaklaşık %12 büyüme kaydeden Şili'de 2022 yılından itibaren ekonomik göstergelerin çoğunda bozulma ve gerileme gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, 2023 yılı boyunca izlenen finansal politikaların etkisi ile başta enflasyon olmak üzere bazı göstergelerde iyileşme kaydedilmiş, özellikle 2022 yılı sonunda %12'ye yaklaşan enflasyon oranı ile bu hususta son 30 yılın en kötü ekonomik performansını sergileyen Şili'de bu oran 2023 yılında izlenen sıkı para politikası ile kontrol altına alınmış ve 2024 yılı ilk yarısı itibari ile tüketici fiyat enflasyonu ortalaması %4.2 seviyesine gerilemiştir.

Diğer taraftan, Başta Şili Merkez Bankası olmak üzere, OECD, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarca yapılan değerlendirmelerde 2023 yılı sonunda Şili ekonomisinin büyüme kaydetmeyeceğine kesin gözüyle bakılmış olup tahmin edildiği gibi GSYİH büyüme oranı %0.2 olarak gerçekleşmiştir.

Bununla birlikte, The Economist Dergisi tarafından yayınlanan bir makalede, OECD ülkeleri arasında yapılan değerlendirmede Şili, 2023 yılında 35 ülke arasında en iyi ekonomik performans sergileyen 7. ülke olmuş ve İspanya, Portekiz ve Polonya gibi ülkeleri geride bırakmıştır. Şili, Latin Amerika ülkeleri arasında ise ilk sırada gelmiştir. Enflasyon, enflasyon genişliği, GSYİH, istihdam ve borsa performansı gibi kriterler gözetilerek yapılan değerlendirmede Şili Merkez Bankasının erken dönemde almış olduğu tedbirler ve başarılı faiz artırımı politikası sonucunda Şili'nin 2023 yılında iyi bir ekonomik performans sergilediği ortaya koyulmuştur. Ayrıca, Şili'nin işgücü piyasası ve GSYİH'da istikrarlı büyüme kaydettiği vurgulanmıştır. Şili'ye kıyasla diğer Latin Amerika ülkelerinden Meksika 18., Kolombiya ise 22. sırada gelmiştir.

Şili Merkez Bankası tarafından revize edilen güncel değerlendirmeye göre Şili için 2024 yılında %2 ila %3 arasında büyüme beklentisi mevcuttur. Dünya Bankası tarafından yapılan değerlendirmeye göre ise Şili ekonomisinin 2024 yılı sonunda %2, 2025 yılı sonunda ise %2.2 oranında büyüme kaydetmesi öngörülmektedir.

İlave olarak, IMF tarafından yayınlanan verilere göre Şili’de 2023 yılında 17.253 ABD Doları olarak kaydedilen kişi başına düşen milli gelirin 2024 yılında da %2’lik bir artışla 17.647 ABD Dolarına yükselmesi tahmin edilmektedir.

Nitekim, Şili Merkez Bankası tarafından aylık bazda yayımlanan ve uzun dönemde Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'ya ilişkin bir değerlendirme yapma olanağı sağlayan aylık ekonomik faaliyet endeksi (IMACEC) değerlerine göre incelendiğinde 2024 yılı Şubat ayında son 21 ayın en iyi değeri kaydedilerek ekonomik aktivite madencilik ve hizmetler sektörünün etkisiyle %4.5 oranında büyüme kaydetmiştir. 2024 yılı 1. Çeyreğinde GSYİH büyüme oranı ise sabit fiyatlarla %2.3 olarak gerçekleşmiştir.

İstihdama ilişkin değerler incelendiğinde, 2023 yılı sonu itibariyle 10 Milyona ulaşan işgücünün 2024 yılı ilk çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %3’lük bir artışla 10.1 Milyona ulaştığı görülmektedir.

Dış ticaret verilerine bakıldığında ise, 2023 yılında bir önceki yıla göre ihracatında %2’lik ithalatında ise %19’luk bir gerileme yaşayan Şili’de, 2024 yılı ilk yarısında ulaşılan toplam dış ticaret hacmi 88.6 Milyar ABD Doları olmuştur.

Diğer taraftan, inşaat ve müteahhitlik sektöründe 2022 yılında olduğu gibi 2023 yılında da küresel belirsizlikler ve daha elverişsiz bir yatırım ve finans ortamına paralel olarak gerileme trendi devam etmiştir. Şili Müteahhitler Odası (Cámara Chilena de la Construcción -CChC) tarafından Haziran 2024 itibari ile yayımlanan Makroekonomi ve İnşaat Raporuna (Informe Mach 66) göre (<https://cchc.cl/centro-de-informacion/publicaciones/publicaciones-mach>) Kasım 2021’den itibaren aylık altyapı faaliyetleri endeksi (IMACINF) verileri altyapı sektöründeki gerileme trendini gözler önüne sermektedir. 2023 yılında Şili altyapı sektöründe yatırım ortamında gözlemlenen azalan dinamizmin 2024 yılının devamında da egemen olacağı beklenmektedir. Özel sektörün “bekle ve gör” politikası izleyerek uluslararası ekonomik gelişmeleri yakından takip ettiği ve yeni projelere karşı daha ihtiyatlı davrandığı düşünülmektedir. Nitekim, 2023 yılında özel sektör altyapı yatırımlarında yıllık bazda % 0.7’lik bir azalış kaydedilmişken, 2024 yılında % 4.1’lik küçülme beklenmektedir. Kamu altyapı yatırımlarında ise 2023 yılında 0.9’luk bir gerileme yaşanmış iken 2024 yılında %3.3’lük bir artış beklenmektedir. Söz konusu gelişme 2024-2028 dönemi kamu altyapı projeleri takvimi kapsamında beklenen canlanma ile açıklanmaktadır.

Bununla birlikte, özel sektörde de, 2024 ilk çeyreği itibariyle bazı göstergelerde iyileşme kaydedildiği, örneğin müteahhitlik firmalarınca talep edilen mühendislik hizmetlerinde ve çevre etki analizi sürecine giren yatırım miktarlarında artış gözlemlenmeye başlandığı anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan, inşaat sektöründeki yatırım ve harcama miktarlarının yıllık seyrine bakıldığında 2022 yılında 8.2 Milyar Dolar düzeyinde harcama ve 14.7 Milyar Dolar tutarında yatırım kaydedilmiş iken, 2023 yılında bu değerler sırasıyla 6.9 ve 12.8 Milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılında da inşaat sektöründeki harcama ve yatırım miktarlarındaki düşüş trendinin devam edeceği ve söz konusu değerlerin sırasıyla 4.6 ve 9.5 Milyar Dolar olarak kaydedileceği beklenmektedir. 2025 yılından itibaren ise artış trendine geçilmesi öngörülmüştür. 2024 yılında inşaat sektörünün itici gücünün yine madencilik ve enerji alanındaki projeler olması beklenmektedir.

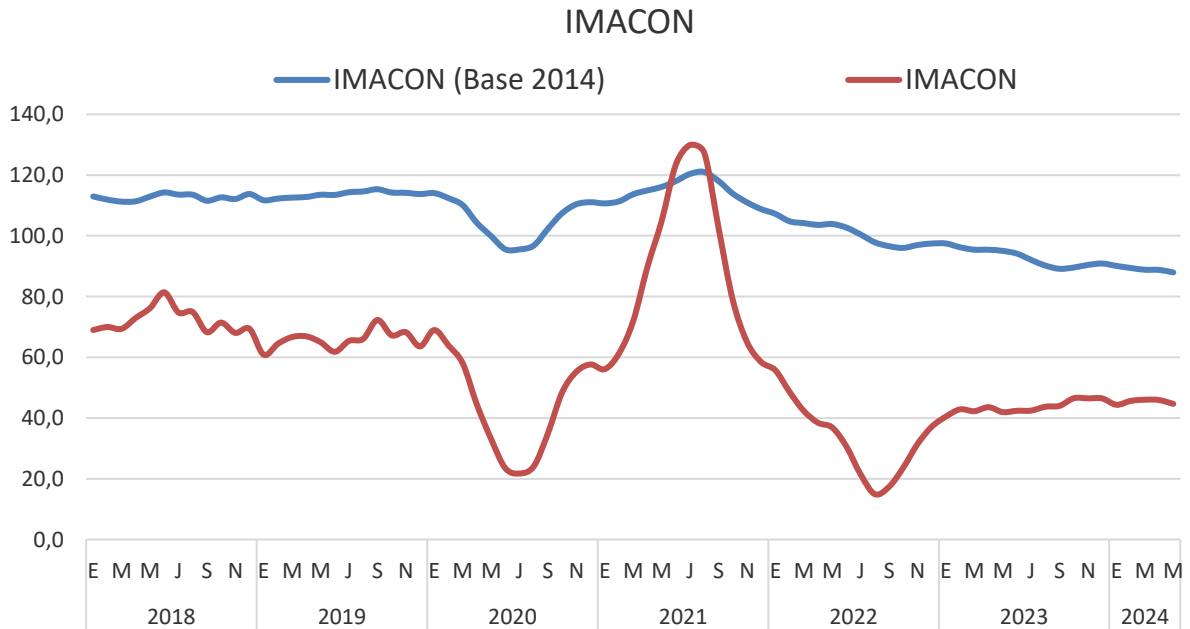
Konut sektörüne bakıldığında, tüketim ve yatırım ortamındaki olumsuz tablonun konut talebinde azalışa yol açtığı görülmektedir. Tasarruflardaki azalma ve konut kredilerindeki artışa paralel olarak talepte azalış yaşanırken, yeni konut arzında da emlak firmalarının mevcut mali sıkıntıları ve artan maliyetleri kapsamında

düşüş kaydedilmiştir. 2024 yılının ilk çeyreğinde, 2023 yılında yaşanan %10'luk artış sonrasında konut satışlarında %13'lük dramatik bir düşüş yaşanmıştır. Söz konusu düşüş, son 10 yılda kaydedilen en kötü seviye olarak kayda geçmiştir. 2024 yılında da piyasada olumsuz koşulların (belirsizlik, yüksek maliyet, krediye erişimdeki zorluklar gibi) hakim olmasıyla konut sektöründe canlanma öngörülmektedir. Ancak, 2025 itibariyle %7'lik bir büyüme öngörülmekte olup beklenen bu değer bile tarihi ortalama değer altındadır.

Şili Teknik Müşavirler Birliği (Asociacion de Empresas Consultoras de Ingenieria de Chile-AIC) verilerine göre mühendislik faaliyetleri endeksi-ICON'da ise bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla 2023 yılı son çeyreğinde yıllık bazda % 8.9'luk bir artış gözlemlenmiştir (<https://www.aic.cl/nuestro-indice-de-actividad-de-la-ingenieria-icon-ya-esta-disponible/>).

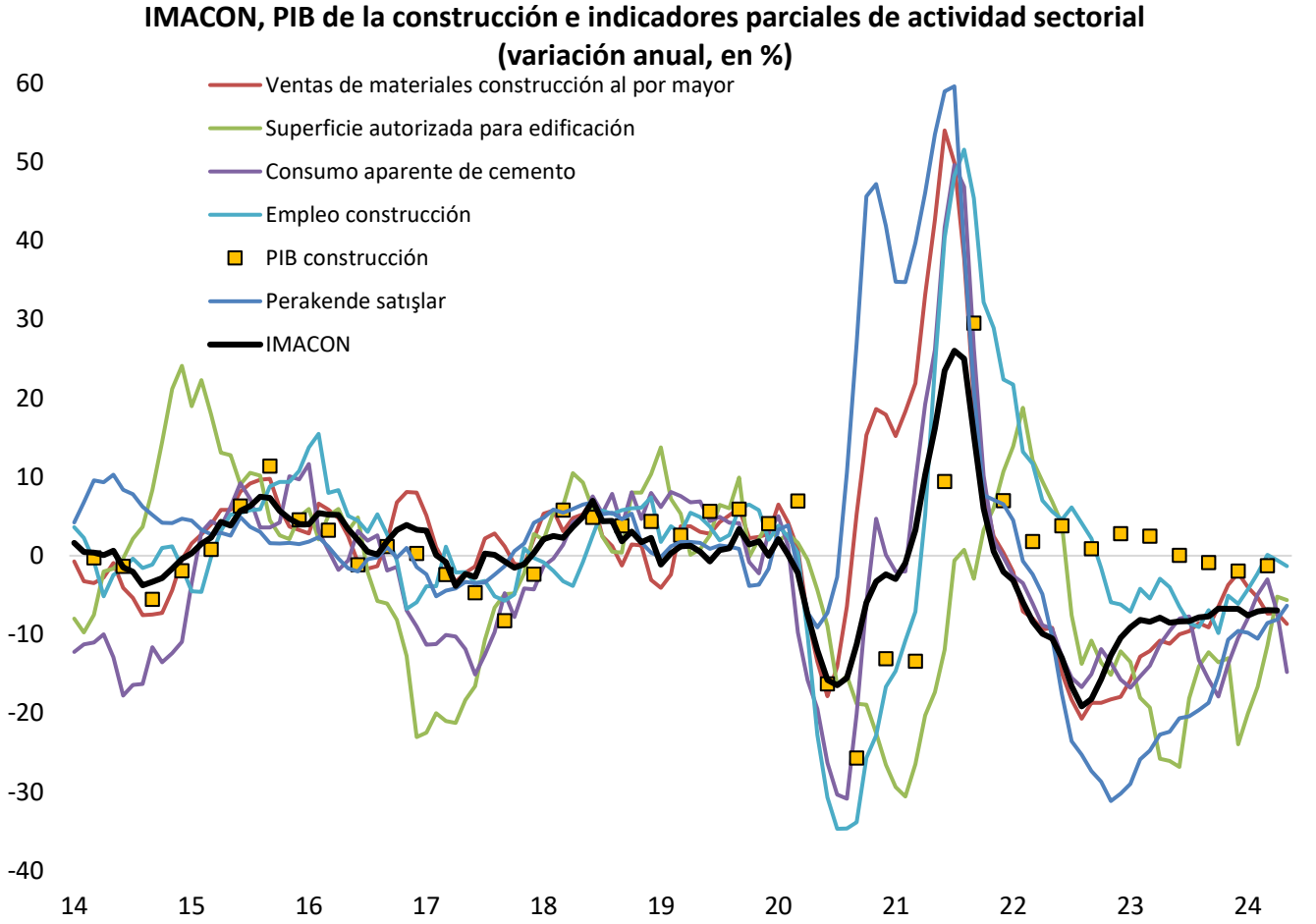
Son olarak, CChC tarafından yayımlanan aylık inşaat faaliyetleri endeksi (Indice Mensual de Actividad de la Construcción-IMACON) göstergeleri incelendiğinde de 2023 ve 2024 yıllarında sektörün durağan bir seyir izlediği anlaşılmaktadır (<https://cchc.cl/centro-de-informacion/indicadores/imacon>). İnşaat malzemeleri toptan satışı, çimento tüketimi, sektörel istihdam, inşaat sektörünün GSYİH'ya katkısı ve inşaat malzemeleri perakende satışı gibi sektörel göstergelerin yıllık değerleri incelendiğinde, 2023 yılından itibaren inşaat malzemeleri perakende ve toptan satışlarında artış trendine geçilse de, çimento tüketimi ve sektörel istihdamda dalgalı bir seyir izlenmiştir (Grafik 2). Aylık IMACON değerlerine göre, Ağustos 2022'de kaydedilen rekor seviyedeki %19.13'lük yıllık küçülme oranı sonrasında küçülme hızı azalsa da 2023 yılı boyunca ve 2024 yılı ilk çeyreğinde endeksteeki durağanlık devam etmiştir. (Grafik 1).

Grafik 1: IMACON 2018-2024

Kaynak: CChC

Grafik 2: IMACON, Sektörel Göstergeler

Kaynak: CChC

Diğer taraftan, Şili'nin 2024 yılı Bütçe Kanunu 29 Kasım 2023 tarihinde Kongre tarafından onaylanarak yasalaşmış ve Devlet Başkanı Gabriel Boric tarafından yapılan ulusa sesleniş konuşması ile duyurulmuştur. 2024 Bütçesinde asayiş-güvenlik, ekonomik büyüme ile sağlık konularının öne çıktığı vurgulanmıştır.

İlave olarak, son yıllarda Şili'de siyasi ve ekonomik gündemi meşgul eden Anayasa Değişikliği süreci 2023 yılı itibari ile sona ermiştir. Şili'de 17 Aralık 2023 tarihinde yapılan Anayasa Değişikliğine İlişkin Referandum sonuçlarına göre, geçerli oyların (12.357.967) %55.76'sı Taslağın reddi yönünde olmuştur. Böylece, Şili'de üst üste iki kez Anayasa değişikliği reddedilmiştir. Hayır kanadını savunan Devlet Başkanı Boric tarafından yapılan açıklamada da, söz konusu sonuçların bir kez daha Şili halkının kutuplaştırıldığı ve katı şekilde ikiye bölündüğünü ortaya koyduğu, halkın büyük bir umutla başlattığı yeni bir Anayasa Taslağı hazırlanması sürecinin hayalkırıklılığı ile sonuçlandığı, ancak artık bu sürecin tamamen sona erdiği ve her iki kesimin de talep ve ihtiyaçları dikkate alınarak ülkenin en acil sorunları üzerine vakit kaybetmeden çalışmalara başlanacağı ifade edilmiştir. Göreve geldiğinde değişim vadeden Boric Hükümetinin 2026

yılına kadar sürecek döneminde artık yeni bir Anayasa değişikliği projesinin gündeme getirilemeyeceği, mevcut yönetimin zorlanacak olsa da vergi ve sosyal güvenlik reformları üzerine yoğunlaşacağı belirtilmektedir.

Mart 2022’de göreve başlayan Şili Devlet Başkanı Gabriel Boric’in hükümet programında yer alan, maden işletmelerinde elde edilen gelir üzerinden devlete ödenmesi gereken royalty (devlet hakkı) ücretlerinin artırılması projesi kapsamında hazırlanan yasa 01.01.2024 tarihi itibari ile yürürlüğe girmiş olup Mining Royalty-Madencilik Devlet Hakkı ile GSYİH’nın %0.45’i oranında (yaklaşık 1.3 Milyar ABD Doları) hazineye gelir elde edilmesi beklenmektedir. Böylece, yeni düzenleme ile 50 bin metrik ton üzerinde bakır çıkaran büyük ölçekli madencilik firmalarından vergi alınması yasalaşmıştır. Madencilik Devlet Hakkı Yasası ile elde edilecek gelirin 450 milyon dolarının aşağıda ayrıntıları verilen 3 farklı fon yoluyla ülkenin farklı bölgelerine ve yerel yönetimlere dağıtılarak gelir adaletinin sağlanması hedeflenmiştir:

- Üretkenlik ve Kalkınma Fonu: Bölgesel yönetimlerin kalkınma, üretim, bilimsel araştırma amaçlı yatırımlarının finansmanına 225 milyon dolar ayrılacaktır.
- Madencilik Bölgeleri Fonu: Tarapacá, Antofagasta, Atacama, Coquimbo, Valparaíso ve O’Higgins gibi madencilik faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelere ayrılacak 55 milyon dolar COCHILCO tarafından yapılacak raporlamalar eliyle kullanılacaktır.
- Bölgesel Özkaynaklara Destek Fonu: Ülkenin en az gelişmiş ve hassas bölgelerine ayrılacak 170 milyon dolar ile kendi gelirlerini yaratma kapasiteleri çok kısıtlı olan yerlere destek olunarak gelir adaleti sağlanacaktır.

Sonuç olarak, 2024 yılının ikinci yarısında Şili ekonomisinin istikrarlı bir düzeyde seyredeceği ve 2023 yılında izlenen maliye politikalarının sonuçlarının alınacağı değerlendirilmektedir. Gerek ekonominin genelinde, gerekse sektördeki büyümenin ancak 2025 yılından itibaren gerçekleşebileceği öngörülmektedir.

b) Ülkede Kısa ve Uzun Vadede Uluslararası İhaleye Çıkılacak Önemli Projeler:

Kamu-özel sektör işbirliği (Public Private Partnerships-PPPs) ve yap işlet devret modeli ile son 30 yıldır Şili’de kamu altyapı projeleri 16 farklı ülkeden çokuluslu şirketlerce yürütülmekte olup Ulusal Yatırım Teşvik Ajansı Invest Chile tarafından hazırlanan “Şili’de Altyapı Alanında Yatırım Fırsatları” Kataloğuna göre 54 adet proje kapsamında toplam yatırım değeri 53 Milyar Dolar üzerinde olan altyapı projeleri listelenmiştir (Detaylar için Bkz: https://tools.investchile.gob.cl/oportunidades-de-inversion-en-chile-infraestructura-2023?_ga=2.83813909.2062515041.1686066943-1541322323.1685732908).

Şili Bayındırlık Bakanlığı bünyesinde yürütülen 2024-2026 Dönemi İhale Planı otoyol, havalimanı terminalleri, baraj, demiryolu vb. projeleri içermekte olup ihale takvimi ve detaylarına aşağıdaki link üzerinden erişim sağlanabilir:

https://concesiones.mop.gob.cl/proyectos/Paginas/Cartera_de_Concesiones_2022_2026.aspx

İlave olarak, Şili Ulusal Varlıklar Bakanlığı (Ministerio de Bienes Nacionales) ülkenin ulusal varlıklarının tanınması, yönetimi ve idaresi; özel mülkiyetin düzenlenmesi, diğer kamu kurumları ile koordinasyon halinde devlete ait arazilerin sicilinin tutulması ve ülkenin kültürel ve doğal varlıklarının korunması amaçları doğrultusunda faaliyet göstermekte olup Bakanlığın idaresinde 75 Milyon hektarlık ulusal arazinin %54’ü (43 Milyon hektar) bulunmaktadır. İlgili kurum bünyesinde halihazırda biten, mevcut ve planlanan ihalelere ilişkin bilgiye <http://licitaciones.bienes.cl/> linkinden erişim sağlanabilmektedir.

2003 yılından itibaren kamu mal ve hizmet alımlarında, oluşturulan elektronik platform (ChileCompra-<http://www.chilecompra.cl>) yoluyla hizmet verilen Şili’de, kamu ihale süreci genel anlamda şeffaf ve etkin bir şekilde işletilmektedir. Hem mal hem de hizmet alımlarında, farklı düzeylerde yaklaşık 850 kamu biriminin dahil olduğu "ChileCompra", kamu alımları sürecini hem alıcılar hem de tedarikçiler açısından kolaylaştırmak adına Maliye Bakanlığı gözetiminde ancak bağımsız çalışan bir kamu ajansı niteliğindedir. 16 adet bölgesel ofis aracılığıyla hizmet sunmaktadır. ChileCompra bünyesindeki MercadoPublico platformu üzerinden (<https://www.mercadopublico.cl>) tüm ihale ilanlarına ve ilgili dokümanlara ulaşabilmek mümkündür. Sistemin yaklaşık 150.000 aktif kullanıcısı olduğu bilinmektedir. Sistemden yararlanabilmek için alıcı ve tedarikçilerin sisteme kayıt yaptırmış olması gerekmektedir.

Son olarak, başkent Santiago’da hizmet veren Metro de Santiago, 1990 yılından itibaren La Empresa de Transporte de Pasajeros Metro S.A. unvanıyla faaliyet gösteren bir anonim şirkettir. Bu bağlamda, Santiago Metro’sunun duyurduğu ihale ilanları <https://www.metro.cl/licitaciones/> linkinde yayımlanmakta olup ihalelere katılım sağlamak isteyen yerli ve yabancı firmaların öncelikle <https://www.metro.cl/licitaciones/registro> linki üzerinden kayıt yaptırmaları gerekmektedir.

Ülke genelindeki kamu ve özel sektöre dair tüm ihale duyuruları için ayrıca Bkz: <https://www.licitacioneschile.com/>

c) Projelerin Finansmanı:

Şili’de genel olarak projelere yönelik finansman kaynakları ve yöntemleri uluslararası piyasalarda görülenlere benzerlik teşkil etmektedir. Projeler esas olarak, şirket özsermayesi, halka arz veya borçlanma araçlarının kullanımı gibi sermaye piyasası işlemleri veya banka kredileri yoluyla finanse edilmektedir. İnşaat Projelerinin finansmanı konusunda banka kredisi kullanımı yaygındır. Küçük ölçekli firmalara genelde proje bazında, projenin aşamalarına göre finansman sağlanmakta, buna karşılık daha büyük ölçekli firmalar ise, finansal yapılarının daha karmaşık olması ve aynı anda farklı bankalardan kredi sağlayabildikleri dikkate alınarak sendikasyon kredisi yoluyla finanse edilmektedir. Merkezi Santiago’da bulunan Amerikalılararası Kalkınma Bankası (InterAmericana Development Bank) kredileri de özellikle bölge ülkeleri arasında ortaklaşa üstlenilen bazı yatırım projelerinde finansman imkanları sunmaktadır. Özellikle, yol, liman, havaalanı inşaatı, kamu taşımacılığı, elektrik ve su tedariki gibi alt yapı yatırımlarında ise kamu-özel sektör işbirliği modeli (Public Private Partnerships-PPPs) uygulanmaktadır.

d) Sektördeki İş Fırsatları:

Ülkeye dair üst politika belgeleri ve ihale planları incelendiğinde; ülkenin gelişmiş ülkeler seviyesine çıkarılması hedefi kapsamında planlanan çeşitli altyapı yatırımları (yollar, havaalanları, metro, limanlar vb.), temiz ve sürdürülebilir enerji hedefi doğrultusunda enerji altyapısının yenilenmesi ve ülkede OECD ortalamasının üzerinde seyreden gelir adaletsizliği sebebiyle sosyal konut ihtiyacının karşılanması hususları birlikte ele alındığında sektörel anlamda yabancı yatırımcıya sunulan iş fırsatlarının oldukça kapsamlı olduğu düşünülmektedir.

Ülkede özellikle öne çıkan iş fırsatları arasında başlı başına ülkenin ulaştırma altyapısının yenilenmesi kapsamında liman, havaalanı, otoyol, demiryolu, metro inşaatı projeleri çekmektedir.

Yine, yalnızca toplumun alt gelir grubunda bulunan kesimlerinin ihtiyaçlarının karşılanması hedefi doğrultusunda planlanan prefabrik yapı ağırlıklı sosyal konut projelerine ilave olarak çok daha zengin bir kesimin giderek artan bir şekilde merkezden uzak bölgelerde yaşama isteği doğrultusunda yeni yaşam alanlarının oluşturulması gereği de bulunmaktadır. Bu çerçevede, Falabella, Cencosud ve Parque Arauco gibi perakende devlerinin yeni mağazalarını bu bölgelerde açmaya başlamaları da konut yapımı ihtiyacını destekleyecek bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, sektörde “Yeşil ve Sürdürülebilir Projeler” konusunda ciddi bir farkındalık olduğu da gözlemlenmektedir. Benzer şekilde, nüfusun üst gelir grubuna dahil belirli bir segmentinin, yüksek teknoloji kullanımını gerektiren, en son tasarıma dayalı konut inşaat projelerine ilgisi artmaktadır. İlave olarak, Şili’nin Latin Amerika’daki en yüksek enerji maliyetine sahip ülke olması sebebiyle yeni inşaat projelerinde etkin enerji kullanımı ve yüksek enerji tasarrufu da bir tercih sebebi olarak ortaya çıkmaktadır.

Son olarak, yaşanan kuraklık ve temiz içme suyu ihtiyacı kapsamında baraj-su arıtma/depolama projeleri de gündeme gelmektedir.

e) Müteahhitlik Sektöründe Yabancı Firma Faaliyetlerine Yönelik Kısıtlamalar, Riskler ve/veya Avantajlar:

Şili yabancı yatırımcılara “ulusal muamele” ilkesini uygulamakta bu anlamda yabancı yatırımcının yerli yatırımcıya kıyasla ayrımcı muameleye tabi olmaması yatırım mevzuatının/politikalarının temel ilkesi olarak görülmektedir. Nitekim pek çok sektörde %100 yabancı sermaye ile faaliyet gösterilebilmektedir. Müteahhitlik Sektörü açısından da bu durum geçerlidir. Yabancı Sermayeli Şirketlere şirket kuruluşunda, vergi hukuku uygulamalarında ayrımcı bir uygulama sözkonusu değildir.

Bununla birlikte, spesifik kanunlar temelinde, bazı sektörlerde, “ulusal muamele” ilkesine istisna teşkil eden uygulamalar da mevcuttur. Örneğin, Şili Devleti yetkisi dahilindeki sıvı ve gaz haldeki hidrokarbonlar, lityum vb. denizaltı enerji kaynakları arama-çıkarma çalışmaları ile ulusal güvenlik açısından önemli olan denizaltı enerji kaynakları madencilik imtiyazlarına konu olamaz.

Devletin ekonomideki rolü kısıtlı olsa da, belirli stratejik sektörlerde sadece devletin ekonomik faaliyet göstermesi mümkündür. Örneğin, henüz nükleer enerjiye yönelik somut bir proje gündemde olmasa da nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanımına yönelik üretim devletin tekeline alınmıştır. Başka bir deyişle, bu alanda ne yabancı yatırımcının ne de yerli yatırımcının doğrudan faaliyet göstermesi mümkün değildir. Ancak bu alanlarda “Başkanlık İzni” ile faaliyet gösterilmesi mümkün olabilmektedir.

Ayrıca, yabancı yatırımcının ilgili mevzuat gereği, sahile, 5 km’den daha yakın bir mesafede veya sınıra 10 km’den daha yakında bulunan “devlet arazisi” niteliğindeki toprakları edinmeleri mümkün değildir. Ancak, Savunma Bakanlığından alınacak özel bir izin ile Şili’de ikamet eden yabancıların bu topraklar üzerinde belirli haklar tesis edebilecekleri hususu istisnai olarak düzenlenmiştir.

Şili Ekonomik Kalkınma Ajansı (CORFO) 2001 yılından bu yana, belirli sektörlerde Doğrudan Yabancı Sermaye Miktarı girişini artırma yönünde politikalar izlemektedir. Özellikle, bilgi teknolojisi, biyoteknoloji, ar-ge, yenilenebilir enerji, yeni üretim tekniklerinin geliştirilmesi, gibi geleneksel olmayan alanlarda yatırım teşvik edilmektedir. Yatırım Mevzuatı, Arica y Parinacota, Tarapaca, Magallanes ve Los Lagos Bölgesinde yer alan “Palena” gibi yerleşim merkezlerinden uzaktaki bölgelerde yapılan yatırımları da bazı vergi avantajları ve hibeler yoluyla teşvik etmektedir.

Esasen Şili’de doğrudan yabancı yatırımlar ağırlıklı olarak madencilik ve enerji sektörlerine yoğunlaşmakta (%60 oranında), müteahhitlik sektörü de dahil hemen her sektörde “sürdürülebilirlik” ilkesi doğrultusunda teşvik ve destek mekanizmaları tasarlanmaktadır.

Son olarak, bir deprem ve tsunami ülkesi olan Şili’de inşaat ve müteahhitlik sektöründe çok ileri düzeyde kalite standartları ve sıkı denetimler uygulanmakta olup söz konusu teknik düzenlemeler hem yerli hem yabancı firmalar açısından piyasaya girişte ve pazarda kalıcı olma anlamında büyük önem arz etmektedir.

f) Makine, Ekipman ve Yapı Malzemesi İthalatı Yönünden Lojistik Altyapı:

Şili ekonomisi üretimden ziyade her anlamda ticarete dayalı bir yapı arz etmektedir. Özellikle madencilığe dayalı olanlar olmak üzere, temel bazı inşaat ekipmanları üretimi yapılmakta, ancak makine, ekipman, inşaat ve yapı malzemeleri sektörlerinde ihtiyacın çok büyük bölümü ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Şili’de madencilik ülkenin kuzeyinde Antofagasta, Atacama, Tarapaca bölgelerinde yaygındır. San Antonio, Valparaiso, Iquique, Antofagasta, Arica limanları ile serbest bölge ZOFRI lojistik anlamda önemlidir.

Uluslararası ticaretinin %80’inin deniz taşımacılığı yoluyla yapıldığı dikkate alındığında, halihazırda özellikle deniz ticaretine ilişkin lojistik alt yapının önemi ortaya çıkacaktır. OECD tarafından Şili özelinde lojistik sektörüne ilişkin yapılan değerlendirmeler arasında, ulaşım maliyetlerinin yüksekliği, özellikle bazı limanların bakır yükleme limanları olarak kullanılabilmesi nedeniyle, liman alt yapı imkanlarının kısıtlılığı gibi hususlar üzerinde durulduğu not edilmelidir. Ayrıca, ülkenin coğrafi konumu itibarıyla Şili kıyılarındaki limanların gemilerin yanaşmasını engelleyen şiddetli Pasifik Dalgalarına düzenli olarak maruz kaldığı ve zaman zaman kapalı kalmak zorunda olduğu bilinmektedir.

Şili, lojistik performans açısından Brezilya ve Panama’dan sonra bölgesinde 3. Sırada yer almakta olup 2023 Dünya Bankası Lojistik Performans Endeksinde 139 ülke arasında 61. Sırada gelmiştir. Şili Müteahhitler Odası (CChC) tarafından 2018 yılında hazırlanan ve ülkenin altyapısında kritik öneme sahip 14 alt başlığa dair 2018-2027 dönemi için detaylı olarak ele alınan yatırım gereklilikleri analizine lojistik sektörü ve limanlar da dahil edilmiştir. Bu bağlamda, 2018-2027 döneminde sadece liman altyapısının iyileştirilmesine yönelik gerekli olan yatırım miktarı 5.2 Milyar ABD Doları olarak tespit edilmiştir.

Şili Müteahhitler Odası (CChC) tarafından 2022 Mayıs ayı sonunda yayımlanan ve ülkenin altyapısında kritik öneme sahip 12 alt başlığa dair 2022-2031 dönemi için detaylı olarak ele alınan yatırım gereklilikleri analizine lojistik sektörü ve limanlar da dahil edilmiştir. Buna göre, ilk olarak, limanlara ilişkin yapılan değerlendirmede, ülkenin rekabet ve üretim kapasitesinin geliştirilmesi bakımından limanların kilit öneme sahip olduğu vurgulanarak, yeni nesil konteyner gemileri, Covid-19’dan sonra tedarik zincirlerinde yaşanan sıkıntılar, yükleme-boşaltma faaliyetlerinde kullanılan yeni teknolojiler gibi hususların da dikkate alınarak 2022-2031 dönemi için liman altyapısının iyileştirilmesine yönelik yapılması gereken yatırım miktarının 4.2 Milyar ABD Doları olarak hesaplandığı belirtilmiştir. Aynı analizde, ülkenin lojistik altyapısına dair yapılan ayrı bir değerlendirmede ise, 2022-2031 döneminde bu alanda toplam 1.6 Milyar ABD Doları değerinde yatırıma ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir. Son olarak, ülkenin halihazırda en işlek limanı olan San Antonio Limanının Büyük Ölçekli Liman Projesi (Puerto de Gran Escala-PGE) kapsamında genişletilmesi projesinin makul bir sürede bitirilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Nitekim, 2017 yılı içinde PGE Projesinin, ülkenin en önemli liman kentlerinden olan San Antonio’da yapılması kararlaştırılmıştır. Daha önce 2021 yılında yapımına başlanması planlanan ancak Pandemi sebebiyle 2022 yılına ertelenen proje 3.5 Milyar Dolar yatırım bedeline sahip olup San Antonio’da inşa edilecek ilave terminaller ile yıllık 6 Milyon TEU

taşıma kapasitesine ulaşacak bir Megaliman yaratılması sağlanacaktır. Yeni liman yatırımının, San Antonio Limanının mevcut kapasitesini 3 katına çıkarması ve 400 metre uzunluğundaki yeni nesil konteyner gemilerine hizmet verebilecek şekilde tasarlanması öngörülmüştür. Proje İspanyol Grupo TYPISA tarafından üstlenilmiş olup ilk etabının inşasının 2031 yılında tamamlanması öngörülmüştür. Ancak, söz konusu projede Çevre Etki Analizi ve yerel halka danışılması süreçlerinde yaşanan gecikmeler ve aksamalar sebebiyle ilgili projede uzun süre ilerleme kaydedilememiştir. Proje kapsamında ihale duyurularının 2025 yılı itibariyle başlayabileceği öngörülmektedir.

Diğer taraftan, Şili'nin en büyük Serbest Bölgesi olan Iquique Serbest Bölgesi, Şili'nin kuzeyi, Peru ve Bolivya'nın güneyi, Arjantin'in kuzeydoğusu, Paraguay ve Brezilya'nın orta batı kesimi açısından sahip olduğu coğrafi yakınlık ile esasen 100 Milyonluk bir nüfusa erişim imkanı sunmakta olup bugün özellikle, Çin ile yapılan ticarete en kısa deniz rotası durumundadır.

g) Kalifiye İşgücü Temini

Sonuncusu 2019 yılında hazırlanan GEDI Küresel Girişimcilik Endeksinde 138 ülke arasında 19. sırada yer bulan ülke Tholons Top Digital Nations sıralamasında da 12. sırada yer almıştır. OECD PISA sonuçlarına göre ise eğitim seviyesinde Latin Amerika'da lider konumdadır. Benzer şekilde, INSEAD 2023 Küresel Yetenek Rekabetçiliği Endeksinde de 134 ülke arasında Şili 34. sırada gelmiş olup Latin Amerika ve Karayiplerde bu alanda ilk sırada yer almıştır.

Bununla birlikte, özellikle madencilik ve inşaat sektörlerinde kalifiye iş gücü temininde ciddi anlamda sorunlar bulunduğu bilinmektedir. Uluslararası Maliyet Mühendisliğini Geliştirme Derneğinin (Association for the Advancement of Cost Engineering International-AACE) Şili Ofisince ortaya konulan bir çalışmaya göre, inşaat ve madencilik sektörlerinde firmalar söz konusu sorun sebebiyle %70 kapasite ile çalışabilmektedir. Özellikle Pandemi döneminde bu sorun daha da katlanmıştır. Ücretlerde artış yönünde oluşan baskı sebebiyle sektörde pek çok firma zor durumda kalmış, bazı önemli projeler yarıda bırakılmış veya ertelenmek durumunda kalmıştır.

h) Ülkede Müteahhitlik Projesi Yürüten 3. Ülkeler ve Firmaları

Şili inşaat sektörü dünyanın en büyük inşaat şirketlerinin yarıştığı rekabetçi bir pazardır. İspanya (OHLA; FCC; Sacyr Vallehermoso; Acciona), Fransa (Vinci), ABD (Bechtel) gibi ülke firmalarının pazarda etkin olduğu gözlemlenmektedir.

İspanyol Albertis Group, Sacyr Concessions, Globalvia, Kanadalı Brookfield, İtalyan Atlantia SPA, Kolombiyalı Isa Interval otoban ve yol yapımında; Şili'nin en büyük havaalanı olan ve yolcu trafiğinin %60'ını kontrol eden Santiago Arturo Merino Benitez Havaalanı Projesini alan Grupo ADP, Vinci Airports, Astaldi (İtalya&Fransa), Grupo AZVI (İspanya) havaalanı inşaatında; ve OHLA (İspanya) liman projelerinde öne çıkan yabancı yatırımcılardır. İspanyol (Assignia Infraestructuras S.A) ve Meksikalı (Grupo GIA) firmalardan oluşan Consorcio de Salud Santiago Oriente S.A. Konsorsiyumu hastane ve sağlık merkezleri yapımında faaliyet göstermiştir. Avusturyalı Doppelmayr/Garaventa Group'un Şilili firmalarla dahil olduğu bir Konsorsiyum ise teleferik yapımında ihale almıştır.

Pazarda son yıllarda Çinli firmalar da pay sahibi olmuştur. China Railway Construction Company (CREG) Şili firması Sigdo Koppers SA ile bazı önemli projelerde ortaklık yapmaktadır. China Harbour Engineering Company (CHEC) halihazırda bir baraj projesinin inşaatında faaliyet göstermektedir.

i) Ülke Firmaları ile İşbirliği Olanakları (Ülke içinde, Üçüncü Ülkelerde vs.)

B.Bosch, SalfaCorp, Sigdo Koppers, Puga-Mujica Asociados, Grupo Arrigoni, Grupo Ingelec, Besalco, Sacovesa, Constructora Excon, Icafal, Etcheverria Izquierdo, Claro Vicuña Valenzuela (CVV), Mas Errazuriz, Conpax, Moller Perez y Cotapos, Constructora Armas ve Inmobiliaria Paz en büyük ulusal inşaat firmaları arasında bulunmaktadır. Söz konusu firmaların faaliyetleri, Peru, Kolombiya, Panama, Arjantin gibi bölge ülkelerinde de yoğunlaşmaktadır. Özellikle uzun dönemli veya uluslararası projelerde Ortak Girişim (Joint Venture) veya Konsorsiyum kurularak ilerlenmektedir.

2-Teknik Müşavirlik Sektörü

a) Ülkenin Teknik Müşavirlik Sektörüne İlişkin 2023-2024 Yılı Bilgileri ve 2024-2025 Yılı Belentileri:

Şili Teknik Müşavirler Birliği (Asociacion de Empresas Consultoras de Ingenieria de Chile-AIC- www.aic.cl) 1968 yılında kurulmuş ve bünyesinde madencilik, enerji, altyapı, sanayi, ulaşım, telekomunikasyon ve çevre sektörlerinde faaliyet gösteren ülkenin en prestijli mühendislik firmalarını barındıran bir mesleki örgütlenmedir. AIC tarafından 1996 yılından bu yana, her yıl çeyrek dönemler halinde Teknik Müşavirlik Ekonomik Faaliyet Endeksi- ICON-El Índice de Actividad del Sector Ingeniería de AIC yayınlamakta ve sektörün performansını ölçmektedir. Söz konusu ölçümde, üye firmalarca sunulan teknik müşavirlik hizmetlerinin ilgili dönemdeki saatlik karşılığına bakılarak sektörün performansı anlaşılmasına çalışılmaktadır.

Buna göre, AIC tarafından 2023 yılı son çeyreğine ait hazırlanan sektörel performans verilerine bakıldığında, Teknik Müşavirlik-Mühendislik Ekonomik Faaliyet Endeksi- ICON'un 2023 yılı son çeyreğinde bir önceki çeyreklik döneme kıyasla %3.4'lük, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla ise %8.9'luk bir artış gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır.

Hizmet türlerine göre bakıldığında, proje yönetimi ve denetimi, 2023 yılının son çeyreğinde verilen hizmetlerin %58'ini oluştururken, ilgili dönemde söz konusu hizmetler bağlamında yıllık bazda %5.6'luk bir küçülme kaydedilmiştir. Yatırım öncesi teknik müşavirlik hizmetlerinin aldığı pay %21 olarak kaydedilmiş iken ilgili sektörde yıllık bazda %27.3'lük bir büyüme yaşanmıştır. Benzer şekilde detaylı mühendislik hizmetlerinin aldığı pay da 2023 yılının son çeyreğinde %21 olarak gerçekleşmiş iken ilgili alanda yıllık bazda %39.7 oranında kayda değer bir artış gözlemlenmiştir.

Bununla birlikte, AIC tarafından yapılan analizde, 2024 yılında da teknik müşavirlik-mühendislik hizmetlerinin genel olarak seyrinin 2023 yılına benzer düzeyde ilerleyeceği ve ancak 2025 yılında özel sektör madencilik projeleri ve kamu bayındırlık hizmetleri alanındaki yeni yatırımlar kapsamında ilgili hizmet taleplerinde kayda değer artış yaşanabileceği ifade edilmiştir. İlave olarak, küresel gelişmelerin ve ulusal düzeyde devam eden mevzuat çalışmalarının da yakından izlenmesi gerektiğinin altı çizilerek özellikle Genel Çevre Esasları Kanunu (Ley de Bases Generales de Medio Ambiente) ile Sektör İzinleri Çerçeve Kanununun (Ley Marco de Autorizaciones Sectoriales) etkilerinin takip edileceği belirtilmiştir.

AIC tarafından hazırlanan Teknik Müşavirlik Ekonomik Faaliyet Endeksi- ICON Raporlarının tamamına <https://www.aic.cl/indice-actividad-economica-2/> linki üzerinden erişim sağlanabilir.

b) Sektördeki İş Fırsatları:

AIC tarafından hazırlanan 2023 yılı Faaliyet Raporuna göre sektörel anlamda teknik müşavirlik hizmetlerinde en fazla talep olabilecek ve artış trendinin kaydedildiği sektörler önceki dönemlere benzer şekilde altyapı, madencilik ve enerji olarak göze çarpmaktadır.

3-Müteahhitlik Teknik Müşavirlik Yabancı Yatırım Mevzuatı:

a) Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Sektörünü Düzenleyen Mevzuata İlişkin Bilgi

Şili’de kamuyu ilgilendiren projelerde teknik müşavirlik hizmeti verecek özel ve tüzel kişilerin Bayındırlık Bakanlığı bünyesinde bulunan sicilde (Registro de Contratistas y Consultores) kayıt altına alınması gerekmektedir. Halihazırda Bayındırlık Bakanlığı-MOP tarafından kayda alınmış 804 adet Teknik Müşavirlik hizmeti sağlayıcısı bulunmaktadır (<https://dgop.mop.gob.cl/areasdgop/registrocontratistasyconsultores/Paginas/default.aspx>). Yabancı firmaların da MOP bünyesinde gerekli kayıt işlemini tamamlamaları halinde sektörde faaliyet göstermeleri mümkündür.

İnşaat projeleri kapsamında, ilgili mevzuat hükümleri uyarınca, inşaatın gerçekleştirileceği belediye sınırları dikkate alınarak belediyeden gerekli bilginin alınması, inşaatın yapılacağı alana ilişkin sulama ve kanalizasyon alt yapısı konusunda Sulama Ajansı ile temas edilmesi, Sağlık Bakanlığı Bölge Sekreterliklerinden değerlendirme alınması, Kanalizasyon İdaresinden su ve kanalizasyon tedarik sertifikası temin edilmesi, inşaat izni-proje onayı alınması, inşaat sürecinde proje gözetim/denetim hizmeti alınması gerekmekte olup yabancı üstlenicilerin kamu belgelerini imzalama yetkisini de yine ilgili Şili Otoritelerinden temin etmesi gerekmektedir. Tüm inşaat projeleri için lisans gerekmemekle birlikte, bazı projeler için lisans alımı da gerekebilmektedir. Ayrıca, projeye bağlı olarak, çevresel etki analizi yapılması zorunlu tutulabilmektedir.

19.300 sayılı Çevre Kanunu gereği, çevresel etkileri olabilecek her projenin çevresel etki analizine tabi tutulması gerekmektedir. Şili Kanunları, proje sahibi veya üstlenicilerini karbon salınımı ve iklim değişikliği hedeflerine ilişkin bir yükümlülüğe tabi tutmamakla birlikte gerekli kalite standartlarının karşılanması yeterli bulunmaktadır. Öte yandan, Bayındırlık Bakanlığı, Şili Müteahhitler Odası ve Mimarlar Kolejinin ortak inisiyatifiyle, “Sürdürülebilir Binalar Sertifikası” inisiyatifi başlatılmış, bu kapsamda, enerji tasarrufu sağlanan, bakım maliyetlerini azaltan ve daha az emisyon ortaya çıkaran projelerin teşviki amaçlanmıştır.

Teknik Müşavirlik Hizmetleri 75 ve 48 sayılı Kararnameler çerçevesinde yürütülmektedir. Bkz.:

<https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=233103&idParte=>

<https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=8226&idParte=>

Bayındırlık Bakanlığı ve hizmetlerini düzenleyen tüm mevzuat için: <https://www.mop.gob.cl/centro-documentacion/#>

Konut ve Şehircilik Bakanlığı ve hizmetlerini düzenleyen tüm mevzuat için: <https://www.minvu.gob.cl/marco-normativo/>

Çevre Bakanlığı mevzuatı için: <http://www.mma.gob.cl/transparencia/mma/marconormativo.html>

Çevre Etki Analizi Platformu: <https://www.sea.gob.cl/>

b) Yabancı Yatırım Mevzuatına İlişkin Bilgi:

1 Ocak 2016 tarihinden itibaren yürürlükte olan Yatırım Mevzuatı (Ley No 20.848) yabancı yatırımcı için ülkedeki kurumsal hukuki çerçeveyi çizmektedir. Sözkonusu Kanun yabancı sermayenin çekilmesinde proaktif bir anlayışın benimsendiğinin göstergesi niteliğindedir. Kanuna dayanılarak hazırlanan Kararname ile (Decreto 56) Kalkınma ve Yabancı Yatırımı Teşvik Stratejisi belirlenmiştir.

Kanun, Bakanlar Kurulunun tavsiyesi ile Devlet Başkanına yabancı sermaye çekme konusunda uzun dönemli stratejiler belirleme yetkisi vermiş, düzenleme ile yabancı sermaye girişini özendirmeye yönelik politikalar belirlenmesinde koordinatör olarak, daha önce bu amaçla hizmet veren Yabancı Sermaye Komitesinin (CIEChile) yerine, Yabancı Sermaye Teşvik Ajansı olarak “InvestChile” adında yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. Ancak Kanun, önceki mevzuatın da esas aldığı, yerli ve yabancı sermayedar ve/veya yatırım arasında keyfi/ayırıcı bir uygulamanın olmaması temel anlayışını korumuştur. Kanuna göre, minimum 5 Milyon ABD Doları yatırıma sahip yabancı yatırımcıya özel bir sermaye rejimi uygulanmaktadır. Bu konumdaki yabancı yatırımcılara “InvestChile” tarafından 15 gün içinde verilen süresiz yabancı sermaye sertifikası (Foreign Investment Certificate) ile aralarında değeri 5 milyon ABD Dolarına kadar olan sermaye mallarının ithalatında KDV’den muafiyet dahil, döviz piyasasına girişte ve para transferinde belirli avantajlar söz konusudur.

Şeffaf ve ayırıcı olmayan bir anlayışın hakim kılındığı Şili’ye, yabancı sermayenin, Şili Merkez Bankası Kambiyo Mevzuatı ya da Yatırım Destek Ajansı “InvestChile” tarafından verilen FIC-Yabancı Sermaye Sertifikası kapsamında giriş yapması mümkün olup, 10.000 ABD Dolarının altında kalan yabancı sermaye girişi için Merkez Bankası onayı aranmamaktadır.

c) Yabancı İşçi Çalıştırma, Oturma İzinleri, Vergiler, Sosyal Güvenlik Giderleri ve Şirket Kuruluşlarına İlişkin Bilgi

İş sözleşmesi ile ilgili tüm hususlar Şili İş Kanunu ile düzenlenmiştir. Her iki taraf için örnek iş sözleşmeleri, tazminatlar ve sözleşme tipleri ile ilgili bilgi ve yönlendirmelere ilişkin daha detaylı bilginin <https://www.dt.gob.cl/> adresinden temini mümkündür. İş sözleşmeleri; belirli süreli iş sözleşmesi, belirsiz süreli iş sözleşmesi, proje bazlı sözleşme ve taşeronluk sözleşmesi şeklinde düzenlenir. İnşaat sektörünün de aralarında olduğu bazı sektörlerde geçici işçilerin toplu sözleşme haklarına kısıtlar mevcuttur.

Şirketlerde İş Kanunu kapsamında olması kaydıyla sözleşme karşılığı personel çalıştırılması mümkün bulunmaktadır. Ancak, Şili iş hukukuna göre istihdam edilebilecek yabancı personel sayısında bir sınırlama bulunmakta; bu bağlamda, 25 kişiden fazla çalışanı olan şirketlerde personelin en az %85’inin Şili vatandaşı olması gerekmektedir. Ancak bazı durumlarda özel düzenlemeler de yapılabilmektedir. Mesela, Şili vatandaşı ile evli olması halinde, “yabancı” Şili vatandaşı gibi işlem görmektedir. Ayrıca, herhangi bir teknik personelin istihdamı halinde, gerekli şartları haiz bir Şili vatandaşının bulunamadığının ispat

edilmesi halinde, yatırımcılar bu kısıttan muaf tutulmaktadır. Nitekim, ülkede en az 2 yıl boyunca sürekli olarak ikamet etmiş daimi oturma izni bulunan yabancılar da Şili vatandaşlığına başvurabilmektedir. 25'den fazla personele sahip olan şirketlerde ise %85 sınırlaması bulunmamaktadır.

Şili'de 21 Nisan 2021 tarihinde yayınlanan ve 12 Şubat 2022 tarihinde yürürlüğe giren yeni Göç ve Yabancılar Yasası (Ley de Migración y Extranjería-Ley 21.325) kapsamında yabancıların Şili'ye girişlerinde başvurabilecekleri 4 tip vize bulunmakta olup bunlar; Geçici Giriş İzni (Permanencia transitoria), Resmi İkamet İzni (Residencia oficial), Geçici İkamet İzni (Residencia temporal) ve Daimi İkamet İzni (Residencia definitiva) olarak belirlenmiştir. Aile birleşimi gibi Kanunda açıkça sayılan nedenler hariç olmak üzere, ülkeye geçici giriş izni (turist vizesi) kapsamında girenlerin ikamet amaçlı vizelere başvurmaları mümkün bulunmamaktadır. İkamet ve çalışma maksadıyla ülkeye giriş yapacak yabancıların öncelikle kendi ülkelerindeki Şili Konsolosluklarına vize için başvurmaları gerekli kılınmıştır.

Ülkeye çalışma maksadıyla gelecek kişilerin ilk olarak Geçici İkamet İznine (Residencia temporal) başvurmaları gerekmektedir. Daimi İkamet İzni (Residencia definitiva) ise yalnızca daha önce geçici ikamet izni almış ve ülkede en az 2 yıl ikamet etmiş kişilerin başvurabileceği süresiz olarak verilen bir vize türüdür.

Invest Chile inisiyatifi ile hayata geçirilen “Teknoloji Vizesi-Visa Tech: Talent Attraction Program” ise teknolojik hizmetler alanında faaliyet gösteren yerli ve yabancı şirketler ile Start Up Chile programına katılan, yüksek nitelikli yabancı personel istihdam etmesi gereken şirketlerin erişebileceği daha avantajlı bir vize türüdür. İlgili şirketlerden davet mektubu olan veya Invest Chile tarafından verilen sponsorluk sertifikasına sahip olan yabancı nitelikli personel bu vize türüne başvurabilmektedir (Bkz. <https://tramitesonline.inversionextranjera.cl/>).

Ülkeye giriş amacına göre gereken vize türleri, süreler ve ücretler gibi detaylı bilgilere <https://serviciosconsulares.cl> linkinden erişim sağlanabilir.

Şili'de sosyal güvenlik sistemi özel nitelikli olup 1980 yılından beri uygulanan ve AFP Sistemi olarak bilinen özel bir emeklilik yatırım fonu sistemi bulunmaktadır. Böylece, çalışanlar hangisi olacağına kendilerinin karar vermesi şartıyla Şili genelinde faaliyet gösteren 7 adet özel emeklilik fonu yönetim şirketinden birine kayıt olarak zorunlu şekilde vergiye tabi aylık kazançlarının en az %10'unu bireysel emeklilik hesaplarına her ay yatırmakta, şirketler de bu fonları farklı risk ve getiri seçenekleri bulunan çeşitli yatırım araçlarında değerlendirerek emeklilik gelirlerinin oluşmasına katkı sağlamaktadırlar. Administradoras de Fondos de Pensiones- AFPs (Emeklilik Fonları Yöneticileri) olarak bilinen ve Şili genelinde toplam 7 adet bulunan anonim şirket niteliğindeki özel şirketler (Capital, Cuprum, Habitat, PlanVital, Provida, Modelo, Uno) müşterilerinin bireysel prim ödemesi yapmak suretiyle oluşturdukları birikimlerini değerlendirmek amacıyla sundukları hizmetlere göre değişen oranlarda komisyon uygulamaktadırlar. Ayrıca, çalışanlar, zorunlu olan %10'luk prime ilave olarak gönüllü şekilde ileride daha fazla emekli maaşı elde etmek amacıyla imkanları dahilinde bireysel hesaplarına daha yüksek oranlarda prim ödemesi yapabilirler. Plana dahil olunduktan sonra çalışan kendinin ödemekle yükümlü olduğu primleri seçtiği şirkete kendisi yatırmakta, işveren tarafından ödenmesi gereken primler ise bu şirket tarafından işverene bildirilmektedir. Bağımsız çalışanlar (independientes) ve gönüllü üyeler bağlı oldukları AFP şirketine ayrıca sakatlık ve hayat sigortası Seguro de Invalidez y Sobrevivencia (SIS) primi ödemekle yükümlü olup güncel oranı %1.49'dur. İşverene bağlı çalışanların SIS primleri işverenleri tarafından karşılanır.

İşveren tarafından ödenmesi zorunlu sosyal sigorta primlerinin türü ve güncel oranları aşağıda verilmiştir:

- Sakatlık ve Hayat Sigortası (SIS): %1.49
- İşsizlik Tazminatı – Seguro de Cesantía: %3
- İş Kazası Sigortası - Seguro de accidentes laborales: %0.95

Oranı %3 olarak verilen İşsizlik Tazminatının tamamı belirli süreli iş sözleşmesi halinde işveren tarafından ödenirken belirsiz süreli iş sözleşmesi yapıldı ise %2,4'ü işveren, %0,6'sı çalışan tarafından ödenir.

Sağlık güvencesi kapsamında ise; çalışan istenildiği takdirde daha yüksek bir miktarla katılım sağlayabilse de temel olarak brüt ücretinin % 7'si oranında bir asgari yasal kesintiyi ayrıca her ay devlet bünyesindeki Fondo Nacional de Salud'ya (FONASA, Ulusal Sağlık Fonu) ödemek zorundadır. Sağlık güvencesi kapsamına girmek zorunlu olmakla birlikte dileyen FONASA yerine özel statüdeki Institución de Previsional Salud'a (ISAPRE, Sağlık Sigortası Kurumu) dahil olabilir. ISAPRE primleri de en az %7 olmakla birlikte değişkenlik gösterebilmektedir.

Şili vatandaşları gibi, yabancı gerçek veya tüzel kişinin şirket kurulumu veya yatırım gibi herhangi bir ekonomik faaliyette bulunabilmesi için öncelikle, Şili Gelir İdaresi'nden (Servicio Impuestos Internos-SII) (www.sii.cl) bir çeşit Vergi Kimlik Numarası olan RUT-Rol Unico Tributario almaları gereklidir. RUT alımı ve kurulacak şirket türünün belirlenmesi sonrasında Şili'de geleneksel yolla şirket kurulabileceği gibi “Tu Empresa en un Dia-Bir Günde Şirket Kur” online platformu aracılığıyla da basit bir şekilde kurulabilmektedir (<https://www.registroleempresasysociedades.cl/>). Şirket kurulumu sonrasında, Belediye izinleri ve diğer gerekli izinlerin alınması ile fiilen faaliyete başlanmaktadır. Her durumda, yabancı firmaların şirket kurulumu prosedürleri için hukuki destek alması tavsiye edilmektedir.

Yabancı yatırım ile varlıkları, genel bir kural olarak, yerli işletmeler için geçerli olan vergi sistemine tabidir ve Şili vergi sistemi dört ana kategoriden oluşmaktadır;

- Gelir Vergisi
- Mal ve Hizmet Alımlarına Yönelik Vergiler
- Özel Nitelikli Vergiler
- Diğer Vergiler

Şili'de gelirlerin vergilendirmesi iki faktöre dayanır; mükellefin ikametgahı ve toplam kazancı. Ülkede yerleşik olup faaliyet gösteren her unsur (gerçek veya tüzel kişi) toplam geliri (Şili veya başka ülke kaynaklı) üzerinden vergiye tabidir. Ancak, Şili'ye giriş tarihlerinden itibaren ilk 3 yıl içerisinde Şili'de ikamet edecek yabancılar yalnızca Şili'deki faaliyetlerinden ötürü vergiye tabi tutulmakta olup bu süre Ulusal Vergi İdaresinin Bölge Müdürlüğüne uzatılabilir. Şili'de yerleşik olmayanlar ise sadece Şili'deki faaliyetlerinden dolayı vergiye tabidirler. Başka bir deyişle, Şili'de yerleşik olmamakla birlikte ülkede gelir elde eden gerçek ve tüzel kişiler; ülkedeki varlıkları, ülkede gerçekleştirdikleri faaliyetler ve ülkedeki varlıklarının satışlarından elde edilen gelir üzerinden vergilendirilirler.

20.848 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırım Kanunu kapsamında değeri 5 milyon ABD Dolarına kadar olan ve madencilik, imalat, ormancılık, enerji, altyapı, telekomünikasyon, teknoloji, bilim ve sağlık araştırmalarına yönelik sermaye mallarının ithalatında KDV'den muafiyet öngörülmüştür. Bu muafiyetten yararlanılması için InvestChile'den alınacak Yabancı Yatırımcı Sertifikası ile Maliye Bakanlığına başvurulması

gerekmektedir.

2022-2026 Dönemi Hükümet Programında yer alan vergi reformu ve emeklilik sistemi reformu kapsamında çalışmalar devam etmekte olup gelir adaletinin sağlanması hedeflenmektedir.

4-Türk Firmalarının Faaliyetleri:

a) Türk Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Firmalarınca Ülkede Takip Edilen Projeler:

Müşavirliğimiz kayıtlarına göre, 2023-2024 döneminde, Müşavirliğimizce “İş Alındı Belgesi” düzenlenen bir firmamız bulunmamaktadır.

Diğer taraftan, Müşavirliğimize zaman zaman inşaat, madencilik, altyapı ve enerji sektörü özelindeki fırsatlar ve işbirliği olanakları hakkında bilgi almak isteyen firmalarımız başvuruda bulunmaktadır. Ayrıca, inşaat malzemeleri sektöründe faaliyet gösteren ihracatçı firmalarımızın da Şili pazarına açılma talepleri sıklıkla alınmaktadır.

b) Firmaların Genel Olarak Yaşadığı Sorunlar:

Müteahhitlik sektörü konusunda Şili pazarında Türkiye'nin yeterince varlık gösterdiğinin söylenmesi güçtür. Makine parkının Şili'ye transferinde, mesafenin uzunluğu sebebiyle yaşanması muhtemel zorlukların bu hususta etkili ve caydırıcı olduğu değerlendirilmektedir. Yine, ihale duyuruları ve dokümanlarının İspanyolca dilinde hazırlanması Türk firmaları için sorun teşkil edebilmektedir.

c) Firma Özelinde Karşılaşılan Sorunlar:

Müteahhitlik sektörü konusunda Şili pazarında Türkiye'nin tecrübelerinin çok kısıtlı olmasına bağlı olarak münhasıran bu alanda karşılaşılan bir sorun Müşavirliğimize yansımamıştır.

5-Görüş ve Değerlendirmeler:

Dönemsel dalgalanmalar görülmekle birlikte altyapı-inşaat, madencilik ve enerji sektörleri Şili'de uluslararası yatırımcılara her daim fırsatlar sunabilen kilit sektörler arasında yer almaktadır.

Her ne kadar Türk müteahhitlik firmaları mesafe sebebiyle günümüze kadar Şili dahil Latin Amerika bölgesinde yeterince varlık gösterememiş olsa da sektöre yönelik iş fırsatlarını yakından takip etmekte ve Latin Amerika'nın en büyük ve en eski yapı inşa fuarı olan EXPO EDIFICA'ya (Feria Internacional de la Construcción de Chile) düzenli olarak milli ve bireysel düzeyde katılım sağlamaktadır. Sonuncusu 3-6 Ekim 2022 tarihlerinde Santiago'da düzenlenen fuarda, milli katılım kapsamındaki 19 adet firmamız ile bireysel katılım sağlayan 2 adet firmamızın standları ziyaret edilmiş ve fuara ilişkin değerlendirmeleri alınmıştır. Genel olarak sektörel ziyaretçilerin ve iş insanlarının standlarına yeterli ilgi gösterdikleri ve özellikle fuarın son gününde yoğun ziyaret aldıkları belirtilmiştir. Müşavirliğimizce yapılan gözlemlerde de, firmalarımızın standlarının her daim ilgi gördüğü tespit edilmiştir. Nitekim, 2022 yılında söz konusu fuara, ev sahibi ülke Şili'den sonra en fazla firma ile katılım sağlayan ülke, Türkiye olmuştur. Türk firmalarının standlarının tasarım ve dekorasyon açısından oldukça yeterli ve ülkemiz imajı açısından başarılı oldukları gözlemlenmiştir. 2024 yılındaki bir sonraki versiyonuna da ülkemizin milli katılımı beklenmektedir.

Benzer şekilde, ExpoLatam ve ACHIVAL (Asociación Gremial Chilena del Vidrio, Aluminio y Pvc) - Şili Cam, Alüminyum ve PVC Birliği organizasyonu ile ilk kez 18-20 Ekim 2023 tarihleri arasında Santiago'da düzenlenecek FEVENT 2023 - Pencere, Kapı, Profil ve Cam Cephe Sistemleri Fuarının iki yılda bir gerçekleştirilmesi planlanmakta olup fuar organizatörlerince fuarın 2025 yılında daha büyük çapta düzenlenmesi öngörülen ikinci versiyonuna Türkiye'nin Pais Invitado-Davetli Ülke statüsünde katılması için girişimler başlatılmıştır.

Bu bağlamda, ikili ilişkilerin tesis edilmesinde yüzyüze iletişime büyük önem verilen Şili pazarına açılım sağlamak isteyen firmalarımızın adı geçen fuarlara katılım sağlaması ülkemizin ve güçlü inşaat/yapı malzemeleri sektörlerinin tanıtılması ile yeni işbirliği fırsatlarının yaratılması anlamında fayda sağlayacaktır.

Ayrıca, her ne kadar mesafe, dil, mevzuat ve bürokrasi gibi engeller inşaat ve müteahhitlik sektöründe oldukça güçlü ve deneyimli olan firmalarımızın bölgede varlık göstermesinde caydırıcı olabilse de ülkenin piyasa koşullarına ve teknik mevzuatına hakim tecrübeli yerel firmalarla ortaklık kurulması yoluna gidilerek söz konusu engellerin bertaraf edilebileceği de değerlendirilmektedir.

Son olarak, son yıllarda Müşavirliğimize Şili'de yerleşik inşaat sektörü temsilcileri tarafından iletilen taleplerde prefabrik yapı ihtiyacına bağlı olarak ülkemizdeki firmalarla işbirliği fırsatlarının değerlendirilmek istendiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla, pazara daha kolay giriş yapılabilecek söz konusu alandaki fırsatların öncelikli olarak değerlendirilmesi faydalı olacaktır.